

Het Amerikaanse art-nouveauhuis Tiffany werd groot dankzij vrouwen

De meisjes van verlichte zeden

De vrouwen in de Tiffanystudio's waren onder meer verantwoordelijk voor het selecteren en snijden van glas. Tot voor kort wist niemand dat de wereldberoemde Wisterialamp (links) ontworpen werd door een dame.

Louis Comfort Tiffany maakte van zijn familienaam een merknaam. Begin twintigste eeuw was hij ongetwijfeld een van de belangrijkste fabrikanten van glas-in-loodlampen en vazen. Door hun buitengewone finesse tronen die decoratiestukken nu in dure collecties en musea. Maar het commercieel en marketingimpermium van Tiffany was gebaseerd op het talent en de creativiteit van vrouwen: *The Tiffany Girls*. Hun licht schijnt echter nog altijd onder de korenmaat.

DOOR ELJANE VAN DEN ENDE

Tiffany is zowat synoniem met Amerikaanse art nouveau, luxueus en decoratief huisdesign van het fin de siècle. De lampenkappen, vazen, kommetjes en glasramen waren geïnspireerd op de natuur en haar voluptueuze, organische lijnen. Kraken en stonden garant voor een massaverkoop die het hele decoratiebedrijf winstgevend maakte. Van de handgemaakte lamp *Wisteria* (blauwe regen) werden tussen 1902 en 1905 123 unieke exemplaren besteld, toen aan 350 dollar per stuk. Het maandloon van een beginnende glaswerkster bedroeg ongeveer 7,5 dollar. De ontwerpster zelf verdiende 35 dollar per week.

Tot voor kort wist niemand dat deze wereldberoemde lamp ontworpen werd door een vrouw. Toch wordt ontwerpster Clara Driscoll op de lopende tentoonstelling over Tiffany in Parijs nauwelijks besproken. Tiffany verdonkeremaande zijn designers doelbewust. Behalve deze succeslamp ontwierp Clara Driscoll (1861-1944) nog vele andere wonderlampen en *objets de luxe*, zoals theeschermen, inktpotten en tafelklokken. Haar brieven, die in 2005 ontdekt werden, werpen een verhelderend licht op de firma Tiffany. Want het waren de vrouwen die de weerschijn van zijn reputatie wereldwijd deden blinken.

Twintig jaar lang heeft Driscoll voor Tiffany gewerkt en daar bracht ze uitgebreid verslag van uit. Ze schreef neer hoe de studio's dag aan dag werkten, hoe de ontwerpen werden voorbereid, wat de esthetiek en de ethiek van de zaak waren, en hoe managementtechnieken de prestatiedruk verhoogden. Maar evengoed beschreef ze het leven in New York rond 1900, met zijn culturele uitgaansleven en danspartijen.

Ronde vormen

In sommige brieven schetst ze zelfs het ontwerp van een nieuw voorwerp. Geen twijfel mogelijk: zij was een van de vrouwelijke krachten achter Tiffany. Ruim dertig van de bekendste en bestverkochte lampen zijn haar idee en het vakwerk van de Women's Glass Cutting Quarters.

Vrouwen in de Tiffanystudio's waren verantwoordelijk voor het selecteren en snijden van glas, bloemen, druiven en insectenmotieven. Ronde vormen, dus. Mannen kregen de taak om meer geometrische composities te maken. Zij waren immers preciezer in lijnen en mathematische ontwerpen, veronderstelde men

toen. Jarenlang waren de 14 inch-lampen een voorrecht van de mannen. Toen er vrouwen in het atelier kwamen werken, zagen ze hen als een bedreiging. Zo erg zelfs dat in 1903 de mannen wilden staken om vrouwen uit Tiffany te weren.

Zelfs de vakbond, waarin vrouwen niet toegelaten waren, wilde vrouwen uit werkplaatsen en van de tekenafels bannen. Maar Tiffany en een aantal van zijn

Van deze foto werd lang verondersteld dat het ontwerpster Clara Driscoll en haar chef waren, terwijl - net andersom - Clara de baas was

managers supporterden voor de vrouwen en uiteindelijk werd een compromis bereikt: het aantal vrouwen bleef beperkt tot 27 en als compensatie mocht Clara ook kleine lampen bedenken. Dat schreef ze fier aan haar moeder, die haar en haar drie zussen altijd had gestimuleerd om te studeren en een eigen weg uit te gaan.

Emancipatie op de fiets

Niet dat het toen zo vanzelfsprekend was voor een vrouw om een professionele carrière uit te bouwen. Als vrouwen op het einde van de negentiende eeuw in het beroepsleven stapten, was het meestal in het onderwijs of in de verpleegkunde. Maar Clara Driscoll was a *new woman*, zoals er wel meer opdoken rond 1880. Vrouwen die stremrecht eisten, ongezoegen hun zegje deden, werkten en bewegingsvrijheid claimden. Letterlijk zelfs, want ze gingen fietsen.

De grote Amerikaanse voorvechter van het vrouwenstemrecht, Susan B. Anthony, poneerde ooit dat de fiets mis-

schien wel het belangrijkste instrument van de vrouwenemancipatie is geweest. Dat en de tikmachine. Clara Driscoll was zo'n extravagant wicht dat op een tweewieler kroop: "Er was een oude dame die in plaats van de straat over te steken, waarvoor ze alle tijd had, bleef dralen, denkende dat ik tussen haar en de straatlantaarn door kon. Maar ik wist dat die afstand voor mij en mijn fiets te nauw was. Ik kon kiezen: ofwel de oude dame ofwel de straatpaal. Hoewel de eerste wel zachter en comfortabeler was geweest, koos ik heroïsch voor de straatlantaarn."

Humor en eigengereidheid had het provinciemeisje Clara Pierce Wolcott uit Ohio wel. In 1888 - ze was toen 27 jaar oud - trok ze naar New York om er in de kunstsector te werken en in pensions te wonen. Nooit schreef ze haar familie over de vrouwenontvoogding, maar ze had wel duidelijk politieke ideeën. Corrupte politici haatte ze en ze schaarde zich achter de eerdere progressieve, Republikeinse William McKinley, de latere president, omdat hij ijverde voor meer jobs voor arbeiders.

Vrouwenhemd

Clara was een nieuwe vrouw en kleeedde zich navenant: weg korset en onhandige *tournure* en *queue*. Ze droeg witte hemdblouses en donkere, gerende rokken. Een outfit met bewegingsvrijheid, dus. Maar zelfs een vrouw in een klederfunctie moest op haar centen letten, en op haar kleren was ze zuinig. Ze verstelde of recycleerde ze. Haar badpak 'verhuurde' ze aan haar zus en haar vriendin: 1 dollar per leenbeurt. Hoewel het badpak slechts 3,5 dollar had gekost.

Op een foto die Clara naar huis stuurde, draagt ze zo'n smetteloze blouse aan haar werktafel. Naast haar staat haar hoofdvakman. Van die foto werd lang verondersteld dat het Clara en haar baas waren, terwijl - net andersom - Clara de baas was.

Clara Driscoll was niet de enige vrouw bij Tiffany. Het email- en keramiekatelier werd geleid door haar vriendin en *room mate* Alice Gouvy. In Parijs hangt ook een prachtig glasraam met een magnolia, een ontwerp van Agnes Northrop. Agnes, die tot haar 94ste glas-in-loodramen bleef

ontwerpen, was de dochter van een professor pedagogie.

The Tiffany Girls uit het Women's Glass Cutting Department kwamen uit verschillende milieus. Sommige vrouwen hadden een opleiding in het kunstonderwijs genoten. Anderen waren volledig neofiet, maar dat vond Tiffany zelfs een voordeel, want dan konden ze gekneet worden naar de Tiffany-stijl. De meisjes werkten per twee: eentje selecteerde de stukken

glas. Clara had haar *girls* getraind om het beste stukje glas te kiezen, zelfs voor het kleinste detail, en haar assistente sneed de stukken. De *Wisterialamp* was zo'n succes dat sommige mannen in de Queens-fabriek moesten bijspringen, maar Clara trok hun vakkenis in twijfel: "Het gaat boven hun kwaliteitsbeoordeling, dus wil ik supervisie over wat ze doen, en dat zal veel tact en diplomatie vergen."

Galgenmaal

Als een moederkloek zorgde Clara Driscoll voor haar *girls*. Vrouwend solidariteit was voor haar geen loos begrip. Ze wilde zelfs een vrolijk en winstgevend vrouwencollectief De Ideale Toekomst opzetten. Want ze vond het jammer dat er zo'n groot persoonlijk verloop was. Als meisjes trouwden werd er 'een galgenmaal voor de trouwerij' georganiseerd. Gehuwde of verloofde vrouwen waren immers niet welkom bij Tiffany.

Zo werd Clara zelf drie keer aangevallen door Tiffany. Driscoll was overigens de naam van haar eerste echtgenoot, een dertig jaar oudere weduwnaar. Na zijn dood ging ze opnieuw werken. Bij haar volgende verlovings moest ze opnieuw ontslag nemen, maar die verloofde verdween spoorloos en later schreef Clara: "Ik kan alleen maar innig dankbaar zijn dat ik de dans ben ontsprongen." In 1909 huwde ze met een zes jaar jongere huisgenoot uit het pensioen. 'Mr Book Booth' noemde ze haar belezen toekomstige ironisch. Maar dat engagement betekende het einde van haar twintigjarige succesvolle carrière bij Tiffany. Talent mocht toen niet gehuwd zijn.

Driscoll was overigens de naam van haar eerste echtgenoot, een dertig jaar oudere weduwnaar. Na zijn dood ging ze opnieuw werken. Bij haar volgende verlovings moest ze opnieuw ontslag nemen, maar die verloofde verdween spoorloos en later schreef Clara: "Ik kan alleen maar innig dankbaar zijn dat ik de dans ben ontsprongen." In 1909 huwde ze met een zes jaar jongere huisgenoot uit het pensioen. 'Mr Book Booth' noemde ze haar belezen toekomstige ironisch. Maar dat engagement betekende het einde van haar twintigjarige succesvolle carrière bij Tiffany. Talent mocht toen niet gehuwd zijn.

De tentoonstelling *Tiffany im Neuen Licht: Clara Driscoll und die Tiffany Girls* is tot 17 januari te zien in Villa Stuck in München, www.villastuck.de. De expo *Louis Tiffany in Musée du Luxembourg* in Parijs vermomt en verbergt het talent van Clara Driscoll en Agnes Northrop. Nog tot 17 januari, www.museeetdeluxembourg.fr, www.thalys.com. Het boek *Nieuw licht op Tiffany* is nog te verkrijgen in het Singer Museum in Laren, www.singeraren.nl. De illustraties worden ook door het Singer Museum geleverd.

De Spinnenweblamp van Tiffany.